

## VI

### ČETRNAESTA U ŠTAJERSKOJ

#### 1. KRAJ NEMAČKE OFANZIVNE OPERACIJE

Zvanični završetak te zamorne ofanzivne operacije bio je 25. februara 1944, naveče. Noću 25/26. februara, neke nemačke jedinice već su se vraćale u svoje garnizone. Bile su to jedinice iz rezerve i one koje su se nalazile na položajima na lakše pristupačnim terenima. Međutim, neke jedinice su još tu noć ostale u brdima i 26. februara izjutra sukobile se sa zalutalim grupicama partizana.

Po Treckovom naređenju, borbena grupa Walker nastavila je akciju čišćenja, kao da se nije mogla odvojiti od snegom pokrivenog i krvavog bojišta. Kod seoskog domaćinstva Mure i u blizini domaćinstava Dežnik i Ditmar (severno od Ljubna), otkrili su i zarobili grupice partizana. Dvadeset šestog februara izjutra, Walkerova borbena grupa je zarobila 12 partizana, među kojima je bilo i pet partizanki, dok su pet poginulih ostavili tamo gde su i pali. Oko dva časa posle podne i ta grupa je otišla u svoje bivake.<sup>413</sup> Bio je to, izgleda, jedan od poslednjih transporta.

A kako su partizanske grupe dočekale kraj ofanzive?\*

<sup>413</sup> Izveštaj komandanta 932. bataljona poljskih strelaca o akciji borbene grupe Walker, Zbornik VI-11-144.

\* U vojnoj terminologiji je ustaljen izraz ofanziva samo za veća napadna dejstva. Sve drugo je bilo veća ili manja hajka. Velike hajke, kao što je to bila ova protiv 14. divizije, mogu se nazvati i ofanzivnim operacijama.

Grupa je stigla do planinskih koliba na Bedoj Peči, koje su se nalazile svega oko sto metara daleko od planinarskog doma. Izjutra, 26. februara, partizani su ispred doma pritrnili nemačkog stražara. Pretpostavili su da je u domu odsela grupa nemačkih vojnika. To bi za partizane bilo veoma opasno, pošto su sa sobom imali mnogo bolesnih i ranjenih drugova. Dakle, nemačku jedinicu je trebalo proterati. Ostalo je da taj zadatak izvrši grupa oficira. Međutim, dok se među borcima prikupljala poslednja municija, nemačkii stražar je nestao, a sa njim i cela grupa. Kasnije je upravnik doma izjavio da se u domu već nekoliko dana nalazila osmatračka stanica. Baš toga dana su dobili depešu da se odmah moraju vratiti u Mozirje, na zbornu mesto. To je značilo, i sve je na to ukazivalo, da se bliži kraj hajke, u što partizani nikako nisu mogli verovati. Svi su bili ubeđeni da se Nemci neće odlepiti od divizije sve dok budu smatrali da je ostao i samo jedan jedini partizan.

I pored toga, dobra vest je obradovala umorne partizane. Ali, jedan borac je toga jutra poludio zbog bolova i napora koje je preživio.

Divizija nije imala nikakvih garancija da je stvarno nastupio kraj hajke. Zbog toga je čelu grupaciju podelila na tri dela, sa namerom da se samostalno probijaju kroz blokadu, s obzirom na to da niko više nije bio u stanju da prihvati borbu. Drugi bataljon Tomšičeve brigade vodio je Jože Boldan Silni, na čelu prvog bataljona bio je politički komesar Tomšičeve brigade Vlado Mišica Miha, a treću grupu je vodio zastavnik Lojze Majetič.<sup>414</sup> Sve tri grupe su se sretno spustile u Savinjsku dolinu i krenule prema moravskom kraju. Komanda divizije je sa tridesetak partizana iz divizijske zaštite i Kulturno-umetničkom grupom otišla prema Ramšaku.

414 O tome štab 14. divizije izveštava: »26. februara podelili smo 1. UB i deo 13. B ina tri dela, s namerom da se u manjim grupama probijemo kroz nemačku blokadu, pošto bi zbog nedostatka municije proboj većih sastava bio nemoguć«. Iveštaj štaba 14. divizije od 5. marta 1944. godine, Zbornik VI-12-8. Takođe, Hronika 14. divizije, IZDG, fascikla 334/IV.

Na Beloj Peči grupe su, još ranije podelile izvesnu količinu sirovog mesa, jedine hrane kojom su još raspolagali. Cela komora sa tovarnim grlima je izgorela kod Laha, u objektu kojeg su Nemci zapalili.

Vest o verovatnom završetku ofanzive ulila je borcima novu snagu. Komanda divizije se popela na Kamen i odatle se spustila do starog poznanika Ramšaka. Tu su zatekli jednu grupu razbijene Bračićeve brigade i potvrdili su vest 0 završetku hajke. Bili su neopisivo radosni.

Bračićeve brigade je razbijena na više grupa. Jedna, ona glavna, sa komandantom i pomoćnikom političkog komesara, bila je kod Ramšaka i priključila se komandi divizije. Druga, manja grupa, bila je na Beloj Peči i sa delovima Tomšičeve brigade otišla prema Moravčama. Međutim, dve ostale grupe su se probile prema jugu, preko Savinjske doline, i 27. februara izjutra stigle u okolinu Nove Stifte. Odmah su uspostavile vezu sa Šlanderovom brigadom, koja se nalazila na Menini planini. Dobili su nešto municije i opreme, i tu se zadržali do 10. marta.<sup>415</sup>

Sercerova brigada je 26. februara 1944. izjutra, veoma energično nastavila svoj put. Nije znala da se već probila sa teritorije koja je bila obuhvaćena poslednjom fazom nemačke hajke. Već oko tri časa izjutra Sercerova brigada se pokrenula i veoma oprezno, ali i vrlo brzo, prebacivala južnim padinama Olševe (1 929 m), preko Robnika i Ušovniika, te mimo Solčave prema Svetom Duhu (1 250 m). Kada su borci brigade saznali da Nemci odlaze, istog dana naveče vratili su se i smestili u Majdaču, svega dva-tri kilometra severno od Solčave. Tu su ostali celu noć i ceo sledeći dan 1 najzad našli toliko očekivanu vezu sa Istočnokoruškim odredom, koji se nalazio oko Solčave. U bolnici odreda ostavili su više od 20 bolesnih i ranjenih partizana. Odred im je dao nešto municije i najnužniju opremu. Dvadeset sedmog februara Sercerova brigada je ponovo krenula na marš, i to direktno kroz Solčavu. Zatim je glavnom cestom nastavila prema Lučama. U blizini Pečovnika zapuštala se prema jugu i ušla u dolinu Podvolovljek. U rejonu Črnivca sustigla ju

<sup>415</sup> Klanjšekov izveštaj, Vojnoistorijski glasnik br. 1 od 1950. godine.

je Tomšičeva brigada, pa su kao objedinjena grupa, pod rukovodstvom zamenika komandanta Toneta Vidmara Luke, požurili prema Savi. Dvadeset devetog februara bili su kod Svete Trojice, u Moravskoj, gde su se 1. marta povezali sa IV operativnom zonom i sa OK Kamnik, tražeći mogućnost prebacivanja preko Save. Drugog imarta već su se našli blizu leve obale Save, kod Svetog Križa. Tu i kod Svetog Miklavža pripremali su se za prelazak u Dolenjsku. Međutim, 2. i 3. marta, k Tornetu Vidmaru je došao kurir iz štaba IV operativne zone i predao mu pismo Viktora Avbelja Rudija. U pismu je bilo naređenje da se vrati u (Štajersku. Tone Vidmar je posle toga otišao u štab IV operativne zone, gde mu je upuštva za dalji rad dao politički komesar toga štaba Mitja Ribičič Ciril.

Operativna grupa 14. divizije nalazila se na Golavabuki, na Pohorju. To je bilo izvanredno polazište za akcije. Već prve večeri, tj. 26. februara, izvršili su rekviziciju kod nekog hitlerovca. Istog dana su uputili patrolu pravcem za koji su pretpostavljali da predstavlja pravac kretanja 14. divizije. Na sigurno mesto je sklonjeno nekoliko ranjenika i iznemoglih partizana, dok je nekoliko »lutajućih«<sup>416</sup> bilo prebačeno u njihove jedinice.

Operativna grupa je ostala na Pohorju.

Tako su partizanske grupe, koje su još pre dvadesetak dana činile ponosnu 14. diviziju, svaka sama za sebe, tražile mirnu zavetrinu od te dugotrajne ratne i snežne oluje.

### *Zaključci*

U vreme dok su presretni borci 14. divizije, u raznim krajevima Štajerske i Koruške, uz opore misli na mrtve i izgubljene ratne drugove, slavili kraj pohoda i dvadesetodnevnih borbi, u drugim krajevima Slovenije partizani su nastavljali borbu za slobodu. Sedmi korpus je ojačala 18. divizija, koja se vratila iz Gorskog kotara. Počeli su sa energičnim napadima na obe železničke pruge u Ljubljanskoj

416 Izveštaj štaba 14. divizije od dana 5. marta 1944. godine, Zbornik VI-12-9.

pokrajini. Upravo u to vreme, kada se završila hajka na 14. diviziju, pripremana je akcija na neprijateljske posade u Zdenskoj Vasi, Velikim Laščama i u Grosuplju.

Jedinice 9. korpusa su sprovele uspešnu mobilizaciju. Trideset prva divizija i partizanski odredi su od 15. do 29. februara mobilisali oko 1 500 ljudi. Trideseta divizija se uspešno tukla u Brdima i u Beneškom kraju. Tek u toku noći 19/20. februara vratila se preko Soče na Banjški plato i u severnu Primorsku.

Jedinice IV operativne zone nastavile su sa svojom aktivnošću, bez obzira na to što su Nemci po lokalnim uporištima još uvek imali dovoljne snage, kojima su partizanske napade, inače nedovoljno usklađene sa dejstvima i planovima 14. divizije, uspešno odbijali.

Zašto su Nemci prestali sa hajkom? Nemamo konkretnih informacija koje bi nam to objasnile, već samo na osnovu toka borbi i nemačkih odluka i procena situacije možemo sami jasnije sagledati uzroke koji su doveli do prekida i završetka akcije:

— skoro dvadeset posto ljudstva nemačkih jedinica ispalo je iz borbenih redova; (smrt, ozlede i oboljenja);

— pojedine jedinice su se već na osnovu naređenja svojih komandi (mešovita četa 18. SS oklopne grenadirske divizije), počele vraćati u svoje kasarne;

— zemljište, odnosno teren na koji se povukla 14. divizija, bio je teško prohodan i suviše prostran da bi ga mogla obuhvatiti inače oslabljena operativna grupacija;

— Četrnaesta divizija se po grupama raspršila na sve strane, čime je pokopala sve neprijateljeve nade da će je opkoliti i potpuno uništiti;

— neprijateljeva operativna grupacija se za borbu protiv 14. divizije podelila na dva dela, čime su otpale sve mogućnosti za jedinstveno komandovanje;

— Treckov štab je cenio da su preostali delovi divizije bili skoro potpuno uništeni i da je time bio ispunjen zadatak operativne grupacije;

— Treck je, istina, svoje vojnike gonio do potpune iscrpljenosti, međutim, u maratonskoj utakmici sa 14. divizijom, po snegu i mrazu, izgubio je u finišu. Partizani su bili uporniji i izdržljiviji od nemačkog vojnika. Moralno-politi-

tička čvrstina boraca, kao jedan od najznačajnijih taktičkih činilaca, odlučujuće je uticala na ishod borbi. Postojanje političke pozadine, zaleđa — pomoć stanovništva retko naseljenih planinskih predela — mnogo je koristilo 14. diviziji, pošto joj je to davalo moralnu podršku, omogućavalo joj da se rastereti od ranjenika i obezbeđivalo snabdevanjem hranom.

## 2. TAKTIKA

Opređenjem 14. divizije, kao celovite jedinice, za borbu po Štajerskoj, određene su i osnove njene i nemačke taktike. Dve operativne grupacije su se kretale iz istočne Štajerske prema zapadu. Cilj prve, 14. divizije, bio je da se izvuče iz Zasavja, stigne na Pohorje, a odatle u zapadnu Štajersku, dok je druga, nemačka, pokušavala da opkoli i u stvorenom kotlu uništi partizansku jedinicu.

Nemci su u borbi najčešće pokušavali da opkole partizane i potpuno ih unište. Treckova operativna grupacija je bila prožeta tom idejom, jer je za to imala više razloga. Glavno je bilo to što je 14. divizija sve vreme ostala zbijena i što je zbog toga predstavljala pogodan cilj koji je bilo lako pronaći, pratiti i opkoljavati.

Za opkoljavanje su, međutim, bile neophodne velike i dovoljno jake jedinice. Nadmoć je morala biti takva da sasvim pouzdano spreči svaki pokušaj proboja bilo na kojoj tački blokade. Kod prosečno trostruke brojčane nadmoći, nemački komandant je morao odabirati kraće linije opkoljavanja, kako bi ostvario dovoljnu gustimi zaposedanja. Tomu skoro nikada nije polazilo za rukom. Razlog za to bili su brzi pokreti i prebacivanja 14. divizije i potreba za postavljanjem blokade na komunikacijama, radi obezbeđenja mogućnosti nesmetanog prebacivanja jedinica kamionima. Osim toga, morali su deliti operativnu grupaciju na dva dela: jednim su organizovane blokade i njegova jačina se obično kretala oko 60 do 70% ukupnog sastava operativne grupacije, dok je drugi deo predstavljao udarnu grupu koja je bila upućivana u borbu tragom divizije. Na planinskim predelima Nemci nisu mogli postavljati zamke oko 14. divizije, pošto je kretanje po snegom pokrivenim brdima bilo

vrlo sporo, a sredstva za povezivanje jedinica preslaba i nepouzdana. Treck je sa jedinicama koje su bile određene za organizovanje blokade skoro redovno ostajao u dolini. Samo kada se 14. divizija više od jednog dana zadržavala na jednom sektoru (na primer, na Paškom Kozjaku), počeo bi plesti mrežu opkoljavanja u brdima, sa željom da skрати liniju blokade i tako zgusne zaposedanje. Ako se uzme da je prosečna dužina linije opkoljavanja iznosila 30 km, i ako računamo da je od svoje grupacije odvojio Maunzovu borbenu grupu, jačine oko 700 ljudi, i uputio je da prati i goni diviziju, Treck je na blokadi ostvario gustinu zaposedanja od oko 70 ljudi po kilometru, što je u svakom slučaju bilo nedovoljno. Na dva kilometra širokom sektoru, koji je 14. divizija obično probijala, branilo se svega oko 140 nemačkih vojnika. Razumljivo je da je 14. divizija koja je napadala kao zbijena celina, redovno probijala blokadu, s obzirom na to da Nemci nisu imali običaj da noću intervenišu svojim pokretnim rezervama.

Pošto je gustina zaposednutosti u blokadi bila jedna od najkritičnijih tačaka u sistemu nemačke operacije protiv 14. divizije, Treck je nastojao da utvrđivanjem linija i dobrim rasporedom rezervi poboljša svoj položaj. Stoga je jedinice u blokadi raspoređivao tako što je tačke otpora organizovao na dobrim odbranibanim položajima, koje je glavnina, inače naoružana teškim naoružanjem (minobacači, teški mitraljezi)- utvrdila. Napred su isturana imanja zaštitna odeljenja, a pozadi, na krilima, raspoređivane su pokretne rezerve (motorizovane čete, tenkovske jedinice ili samohodni topovi). Međutim, takva organizacija je zahtevala više vremena, sa kojim su Nemci raspolagali tek na Paškom Kozjaku (16, 17, 18. i 19. februara 1944) i pri postavljanju blokade u Ravnama više Soštanja (20. i 21. februara 1944. godine). Tada mu se pružila prilika da solidno utvrdi odbrambenu liniju na najvažnijim sektorima.

Skoro kod svakog opkoljavanja, značajnu ulogu je imao kritični trenutak kada jedinica dođe na svoj odsek odbrane i počne ga utvrđivati. Pošto su jedinice na liniju blokade pristizale popodne ili u večernjim časovima, a vrlo često i u toku noći, odbrana je bila nepotpuno orga-

nizovana, s obzirom ina to da se divizija najčešće probijala već prve noći.

Šematski prikaz najizrazitijih nemačkih manevara opkoljavanja i protivakeija 14. divizije, grafički je izražen kroz jedanaest dnevnih epizoda. Iz njih ćemo lakše shvatiti sva nemačka taktička nastojanja vezana za uništenje 14. divizije.

1. Nemci su 9—10. februara na Boboru sa tri strane opkolili diviziju. Zamisao nemačkog manevra je samo delimično uočljiva: sprečiti povratak divizije u Hrvatsku ili njen proboj u Dolenjsku. Zbog toga je težište odbrane bilo na jugoistoku i istoku. Treedkova operativna grupa-cija je, prema tome, bila u odbrani, dok je 14. divizija izvodila čuvenu napadnu akciju na Senovo.

2. Desetog i 11. februara 1944, Nemci su skoro potpuno opkolili Bohor i 14. diviziju. Kalmbachova borbena grupa (Maumzov bataljon planinskih lovaca još nije bio stigao na bojište), zaposela je grebene Bohora. Težište odbrane u bludadi još uvek je na istoku i jugoistoku. Iz toga se može sagledati zamisao: Kalmbachova borbena grupa bi sa severne blokade potisnula 14. diviziju prema jugu ili jugoistoku. Međutim, protivakeija divizije predstavljala je iznenađenje — proboj prema zapadu, u okolini Okroglice.

3. Dvanaestog februara 1944. Nemci su nameravali da opkole diviziju u rejonu Okroglice. Opkoljavanje je izvršeno sa tri strane, dok se za zatvaranje severnog pravca u akciju ubacuje Steindlova grupa vermana. U toj zamisli još nije bio izražen plan da se u tako pripremljenom fctlu (Kassel — kako to obično nazivaju Nemci), divizija uništi koncentričnim napadom borbenih grupa ili na neki drugi način. Četrnaesta divizija je i ovoga puta blagovremeno napustila kotao, potkula prethodnicu Steindlovih vermana i otišla prema severu.

4. Nemci su 13. i 14. februara 1944. obrazovali novi kotao, čiji je otvor bio prema severu. Nisu još uspeli da ga zatvore. Maunzova borbena grupa ne napada sa severa, što bi se moglo očekivati, već to čini sa juga. Ceo manevar je neuspešan, pošto Nemci zaostaju za 14. divi-



zijam. Partizanska divizija nastavlja pokret prema severu, a neprijatelj nije u stanju da je u tome omete.

5. Zamisao nemačkog manevra u dane 14. i 15. februara 1944. bila je jasna. Divizija je skoro potpuno opkoljena. Na istočnoj strani su organizovane dve blokade. Težište odbrane je na severu, čime se sprečava proboj prema Pohorju. Kroz južnu brešu u blokadi napada Mauinzova borbena grupa, s ciljem da izvrši direktan napad na 14. diviziju i da, postepenim napredovanjem suzi obruč a zatim uništi diviziju. Tokom dana 14. divizija je sa povoljnih položaja odbila nemačke napade, posle čega se u toku noći prvo zaputila na sever, prema Pohorju, a zatim se okrenula prema zapadu, gde se severno od Frankolova, kod Laznika, probila na Landek.

6. Nemačka operativna grupacija na Lindeku je 15—16. februara 1944. potpuno opkolila 14. diviziju, sa težištem odbrane na severu. Zamisao: prve noći onemogućiti diviziji proboj na Pohorje, a sledećeg dana je uništiti, bilo koncentričnim napadom iz više pravaca, bilo upadom Maunzove borbene grupe u kotao. Četrnaesta divizija se preko dana branila, da bi se tokom noći kod Socke iz kotla probila i otišla na Paški Kozjak.

7. Na brzinu, sa tri strane Nemci 16. februara 1944. opkoljavaju diviziju, dok je sa istoka prati jedna četa Maunzove borbene grupe. Nemačka zamisao se još jasno ne ispoljava. Nešto kasnije, dolazi do izražaja težište odbrane na isevernem sektoru. Četrnaesta divizija je ostala na Paškom Kozjalku.

8. I 17. februara 1944. sasvim je jasna ideja nemačke komande. Ojačana je odbrana severnog sektora (proboj na Pohorje), a linija opkoljavanja produžena na jugozapad. Kroz brešu na jugoistoku prodire Maunzova borbena grupa s nameroim da partizane potisne prema blokadi na severu. Divizija se priprema za proboj na Pohorje.

9. Nakon neuspelog proboja u Spodnjem Doliču, jezgro divizije se 18. februara povuklo na Basališče. Tu Nemci prvi put pokušavaju da opkole diviziju na brdo-

vitora terenu, pa stoga sužavaju obruč. Težište odbrane je još uvek na severnoj liniji blokade.

10. Devetnaestog i 20. februara izvršeno je taktičko opkoljavanje na Paškom Kozjaku, mada su odbrambeni položaji u blokadi, naročito na jugu i zapadu, bili prilično slabi. Nemci ih ojačavaju jedinicama dovedenim sa blokade u dolini reke Pake. Tokom noći 14. divizija se pod borbom probija na sektoru između Podvina i Svetog Jošta, i u svitanje se neometano prebacuje preko doline reke Pake.

11. Nemei više ne pripremaju opkoljavanje i hvatanje divizije u kotao, već na najvažnijim pravcima na severu i zapadu postavljaju zasede ili organizuju blokade. Četrnaesta divizija pokušava da se još za videla probije sa Plešivca prema zapadu. Međutim, najpre je bila odbijena u dolini reke Velunje, a zatim je pokušala proboj zapadno od Graške gore.

Nemačka operativna grupacija se uglavnom pridržavala uputstava sadržanih u priručniku koji se bavi uništavanjem partizana, koji je još 21. novembra 1943. pripremio osoblje Hitlerovog glavnog stana. Pukovnik Treeck je, svakako, proučio taj priručnik. Tokom rukovođenja operacijom protiv 14. divizije, posebnu ulogu je odigrao general Rösener.<sup>417</sup> U priručniku se navode sledeći načini uništavanja partizana:

— sužavanje kotla •— obruča, tako da jedinice iz blokade istovremeno krenu prema centru;

— jedinice sa jednog sektora blokade kreću u napad i potiskuju partizane pred sobom prema suprotnoj blokadi. U tom slučaju poželjno je da se iza jedinica u napadu rasporede rezerve, koje bi zadržavale ome partizane

<sup>417</sup> General Rösener se lično trudio da operacija protiv 14. divizije uspe. Od strane odgovarajućih nemačkih komandanata predloženo je da se general Rösener odlikuje visokim odlikovanjem, zbog ličnog vođenja operacija. Njegova komandna mesta su bila: u Slivnici 7. februara, u Planini 8. i 9. februara, u Pilštanju 14. i 15. februara, u Mislinji od 16. do 22. februara i u Ljubnu od 24. do 26. februara 1944. godine. Tone Ferenc »Dokument o okupatorovim operacijama u Sloveniji 1944. godine«. Prilozi za istoriju radničkog pokreta XIV/1984.

kojima bi uspelo da se kroz nemačku liniju probiju u pozadinu, odnosno iza leđa snaga koje vrše napad;

— jedinice raspoređene u blokadi ostaju na svojim mestima, dok snažne udarne jedinice, naoružane raznovrsnim naoružanjem, prodiru prema središtu kotla ili prema partizanskom logoru;

— ukoliko je poznato da se partizanska jedinica namerava braniti, bilo u svom logoru, bilo na položaju, tada se formira snažna udarna grupa, koja prodorom u kotao napada partizane i uništava ih.

Danas se može uporediti stvarno dejstvovanje nemačke operativne grupacije sa metodama koje su izložene u pomenutom priručniku. I videće se da su pojedini Treckovi taktički postupci jednostavno uzeti iz priručnika.

Za ocenjivanje uspeha u borbi, od posebne je važnosti odnos snaga između Treckove operativne grupacije i 14. divizije. Iz pregleda jedinica Treckove operativne grupacije može se saznati brojno stanje nemačkih jedinica za svaki dan. Takođe se iz pregleda vidi dolazak i odlazak jedinica, te ukupno brojno stanje svih jedinica po danima. Ta brojna stanja nisu stvarna stanja angažovanih vojnika na bojištu, već samo stanja po spiskovima jedinica. Brojke su tačne, samo je broj vojnika iz raznih jedinica van sastava nemačke operativne grupacije približno ocenjen. Kao što se vidi iz pregleda, Nemci su prvog dana imali blizu 1 300 oficira, podoficira i vojnika i tek devetog dana borbi, tj. 15. februara, dostigli su najveću brojnost — 3 121 čoveka. Poslednjih dana hajke imali su približno oko 2 700 ljudi. Iz pregleda se već na prvi pogled vidi da je prikupljena vojna snaga bila raznolika i po sastavu i po borbenoj sposobnosti. Prvoklasnom vojskom može se smatrati, pre svega, bataljon planinskih lovaca iz podoficirske škole u Mariboru (borbena grupa Maunz), planinska lovačka četa, te SS i policijske snage. U slabiju kategoriju spadale bi ostale jedinice, obrazovane od poljskih strelaca, raznih dopunskih i škol-skih jedinica i jedinica vermanšafta.

Ali kada budemo utvrđivali odnose snaga, u obzir moramo uzeti samo jedinice koje su stvarno bile anga-

žovane u borbi. Osamnaestog februara Nemoi su u borbi protiv 14. divizije angažovali najviše ljudi — 2 858. Taj broj se kasnije sve više smanjuje, tako da zadnjeg dana hajke iznosi svega 2165 ljudi. Opšti odnos snaga, ako ne računamo nemačko teško naoružanje, drugu borbenu tehniku i motorizaciju, u prve dve etape — do 18. februara 1944. godine, iznosio je 1:3, a u zadnjoj etapi prosečno 1 : 6.

Nemačko teško naoružanje (4 do 6 topova, 2 jurišna samohodna topa, 4 do 8 tenkova i Oklopnih automobila, dva aviona i oko 25 kamiona) predstavljalo je značajnu prednost. U direktnim sukobima sa divizijom Nemci nisu mogli koristiti teško naoružanje, pošto sa tom tehnikom nisu mogli u planine, ali su ta sredstva koristili kao pokretnu rezervu za uspostavljanje blokada i za eventualna izviđanja. Artiljerijskim naoružanjem su ometali pokrete divizije ili su je obasipali vatrom na njenim položajima. Samohodni jurišni topovi su diviziju, u vreme izvođenja proboja, ozbiljno ometali. Avijacija je obavljala izviđačke zadatke, a ponekad je obasipala diviziju bombama i mitraljeskom vatrom. Tim naoružanjem, Nemoi su preko dana, na komunikacijama ili u njihovoj neposrednoj blizini, otežavali kretanje divizije. Tokom proboja u Donjem Doliču značajnu ulogu imali su tenkovi, koji su zajedno sa rezervom pešadijskih jedinica sprečili proboj cele divizije. Kamioni su ubrzano prebacivali vojsku na nove položaje, pa Nemoi samo njima mogu zahvaliti što su, u zavisnosti od kretanja divizije, svakoga dana mogli zaposedati nove položaje. Četrnaesta divizija je svoje ratovanje morala prilagoditi nadmoćnosti nemačkog teškog naoružanja i tehnike.

U svom izveštaju, Treck je nemačku taktiku u borbi sa 14. divizijom ovako formulisao: »U lovu, koji je potrajao skoro tri sedmice, bandu smo neprekidno pratili, uvek iznova sa njom zapodevali borbu, i na kraju je razbili i skoro potpuno uništili.«<sup>418</sup>

Ako sa tom formulacijom uporedimo sva njegova izdata naređenja i poduzete mere, tada možemo zaključiti da se te dve stvari ne podudaraju.

418 Zbornik VI-11-141.

Svojim planom Nemci nisu predviđali da bi operacija protiv divizije mogla trajati tri sedmice, već su želeli da je opkoljavanjem i brzom akcijom unište. Posledica panovoljenih akcija opkoljavanja bila je veliko iscrpljivanje divizije.

Činjenice koje su obezbeđivale prednost nemačkim jedinicama u borbi protiv 14. divizije bile su: brojna premoć nemačkih jedinica, borbena tehnika i transportna sredstva, dobro obaveštavanje, teško naoružanje, upornost u opkoljavanju i bolje mogućnosti snabdevanja.

Realizaciju nemačkih planova, pored toga što je 14. divizija vodila uspešne borbe, ometale su i slabe procene situacije, naročito u prvoj etapi, nepotpuna pripremljenost za zimsko ratovanje u planinama, nedovoljna brojčana premoć u odnosu na 14. diviziju, slabi moralni kvaliteti i slaba fizička kondicija ljudstva.

Četrnaesta divizija je morala, kao celovita i zbijena borbena jedinica, taktičkim potezima da nadoknadi nemačku nadmoć, zbog čega je sve vreme izvodila odgovarajuće manevarske pokrete. Njeno manevrisanje je imalo formu uobičajenog kretanja, ali česte izmene pravca kretanja i dugi noćni marševi odlučujuće su uticali na skoro potpuno onemogućavanje opkoljavanja. Najefikasniji je bio marš sa Bohora do Okroglice (noću 10/11. februara). Njegova specifičnost se ogledala u neočekivanom pravcu i dužini ostvarenog marša. Sledeći marš, koji je izveden noću 13/14. februara, i koji je isto tako bio dugačak, doveo je diviziju na teren koji je od Pohorja bio udaljen samo za jednodnevni marš. Navešćemo veoma zamorni noćni marš sa Paškog Kozjaka na Plešivec, koji je izveden noću 19/20. februara. Nemci su zbog toga prilično zaostali, pa je divizija stvorila mogućnost da se jedan dan odmara. Izdvajaju se još dva marša: marš dveju grupa 14. divizije sa Ataišeka u dolinu Bistre (preko visokog i snegom prekrivenog masiva Kamen — 24. februara). Tada se Serčerova brigada probila u Korušku i tako izbegla dalje nemačke napade, dok je štab divizije sa Tomšičevom brigadom stigao u Korušku usponom na vis Bela Peč. Iznenadan i veoma uspešan manevar bio je i

odlazak sa Bohora u dolinu, gde su u toku noći 9/10. februara napali na senovski rudnik uglja, i povratak na Bohor.

Svi ti manevri su nemačkom komandovanju stvarali velike poteškoće, pošto je bilo veoma teško predviđati stvarni pravac daljeg kretanja divizije. Vrlo često su Nemci pogrešno procenjivali situaciju, pa su zbog toga raspoređivali svoje jedinice na pravce kojima se divizija nije kretala.

Pokret i manevar bili su osnovno oružje 14. divizije, kojim je ona parirala nemačkoj premoći. Ostvarili su izuzetan ugpeh, s obzirom na to da su Nemci u opkoljavanju i postavljanju blokade prinudili na mnoge impovizacije, a istovremeno ih iznuravali. Manevrima su stvarane odlične mogućnosti za sigurno probijanje. Nedostatak manevara bio je u tome što su se borci mnogo zamerali i iznuravali.

Za proboje ili za vođenje borbe, bilo da je reč o napadima na neprijateljske industrijske ili vojne ciljeve (Senovo), bilo da je reč o probijanju kroz nemačku blokadu, divizija je koristila noć. Partizani su izvanredno razvili veštinu noćnih borbi i kretanja, kojima neprijatelj nije bio dorastao. Nemci su obično ostajali tokom noći na položajima do kojih su doprli tokom dana. U noćne akcije su upućivali samo manje odrede, sa izviđačkim zadacima ili radi uznemiravanja. Svojom sposobnošću za vođenje noćnih akcija 14. divizija je bila u velikoj prednosti, koju je ona obilato i uspešno koristila. Kombinovanje manevra sa noćnom akcijom, potkrepljeno moralnom čvrstinom boraca, bila je nenadmašna taktička prednost divizije, čime je cma anulirala nemačku prednost u materijalnoj i brojnoj nadmoćnosti.

U borbi sa nemačkom operativnom grupacijom, divizija je izdržala obe prve faze borbi (od 6. do 18. februara), a da piri tom nije pretrpela poraz. Iz toga se može zaključiti da je partizanska divizija bila sposobna da izdrži napade brojno tri puta jačih nemačkih snaga, koje su, uz to, imale i veliku prednost u borbenoj tehnici i neuporedivo boljim mogućnostima snabdevanja. Treba uzeti u obzir i činjenicu da se divizija kretala po politički slabo

organizovanom terenu, pa je zato sama sebi bila i pozadina. Nakon dvanaest dana borbi, od divizije su se odvojila četiri bataljona, pa je od tog trenutka nadalje, zbog premorenosti i nedostatka municije, borbena sposobnost 14. divizije malaksavala. I upravo zbog toga je najveće gubitke trpela u poslednjoj etapi pohoda, od 18. do 26. februara. Naime, divizija je od Sutle do proboja u Donjem Doliču iz borbenih redova izgubila svega 145 partizana, a Nemci su izgubili 244 čoveka. Ako se to prikaže u postocima, 14. divizija je izgubila 14%, a Treeckova operativna grupacija 8% ljudstva. Dakle, gubici divizije su, relativno, bili veći, iako se, s obzirom na malu razliku, može oceniti da je divizija kroz prve dve etape uspešno prošla.

U partizanskoj taktici su posebno značajni pomoć i saradnja stanovništva sa partizanskom jedinicom. Ne bi se moglo dati nekakvo celovito upoređenje pomoći koju je pružalo hrvatsko stanovništvo sa pomoću na koju je divizija nailazila tokom pohoda kroz Štajersku, s obzirom na to da su i prilike bile vrlo različite. Ipak, mora se naglasiti da je posredna i neposredna pomoć u Hrvatskoj, radi očuvanja tajnosti pohoda kojim je divizija iznenadila Nemce, bila odlučujuća. Pomoć hrvatskog stanovništva takođe je omogućila diviziji izbegavanje gubitaka, tako da je ona skoro u punom sastavu i u punoj borbenoj sposobnosti prešla preko Sutle.

Faktori koji su dopimeli uspehu 14. divizije u borbi jesu: brz i prikriven marš kroz Hrvatsku, dugi marševi koji su preduzimani u neočekivanim pravcima i u kratkim vremenskim intervalima, veština izvođenja noćnih pokreta i noćnih borbi, uporna odbrana na položajima, moralno<sup>^</sup>politička čvrstina, izdržljivost boraca, njihova hrabrost i odlučno dejstvovanje u borbi, lično angažovanje komandnog kadra i učešće u akcijama, te pomoć štajerskog stanovništva u trećoj etapi pohoda.

Faktori koji su, pored nemačkih dejstava, ometali borbu divizije jesu: odsustvo pozadine i nedostatak baza, nedovoljna razvijenost ustanova IV operativne zone za sanitetsko zbrinjavanje 14. divizije, nedovoljna i za operacije 14. divizije nepodesna terenska obaveštajna mreža,

nejedinstveno komandovanje u Štajerskoj, u vezi s tim i nemogućnost procjene situacije i ocjenjivanje stvarne jačine neprijatelja, prekasne odluke o merama za odlučno izvlačenje ispred nemačkih jedinica, neusklađenost i nedostatak borbenog sadejstva između štajerskih partizanskih jedinica i 14. divizije, nepripremljenost divizije za zimsko ratovanje, jak mraz i duboki sneg, kretanje teritorijom koja je bila slabije politički obrađena i organizovana.

Od 6. januara do 26. februara 1944. 14. divizija je od Suhora u Beloj krajini, preko Moslavine i istočno od Zagreba, pa do Bele Peči u Koruškoj, prešla približno 500 kilometara, a Šercerova i Tomšičeva brigada do 3. marta 1944. oko 550 kilometara.

U partizanskom ratovanju naročitu poteškoću predstavlja pitanje kako izdržati neprijateljsku ofanzivu. Napadač će sa ofanzivom prekinuti onog trenutka kada ostvari svoj cilj ili ako njegovi izgledi na uspeh budu eliminisani protivakcijom.

Ima više načina koji branioca vode ka uspehu. Prvi, koji je i najjednostavniji, ali koji je zbog neprijateljeve nadmoći i najteže izvodljiv, jeste poraziti napadača. Drugi način je kada branilac svojom upornom i žilavom odbranom postigne to da neprijatelj pre vremena iscrpi svoje materijalne, moralne i taktičke rezerve. Treći način je da se dobro zamišljenim manevrom, koji uzima u obzir sve taktičke faktore borbe, pocepa neprijateljeva borbena snaga i time paralizuje njegova udarna moć. U takvom slučaju, neprijatelj ili mora odustati od ofanzive ili mora angažovati nove, dopunske snage.

Nemačka operativna grupacija se najviše bojala treće varijante. Videli smo kako je i sa kakvom odlučnošću reagovala na novitete o odvajanju partizanskih jedinica od glavnine.<sup>419</sup> Partizani su najčešće primenjivali upravo treći način, ili kombinaciju drugog i trećeg načina. Četrnaesta divizija se našla u situaciji da vodi zamorne odbrambene borbe, kombinujući to sa pdkretima u neoče-

<sup>419</sup> Na maršu iz Okroglica prema Svetom Petru od 12. do 13. februara 1944. godine i na maršu prema Konjiškoj gori 13. do 14. februara 1944. godine.



kivamim pravcima. Taj način je za diviziju bio zamoran i zahtevao je mnogo žrtava.

U Štajerskoj se, što se tiče akcija i borbi sa Nemcima, dolaskom divizije štošta promenilo. Divizija je sa sobom nosila ideju o otvorenoj borbi protiv Nemaca, što su joj nalagali tradicija, borbena iskustva i prilike. Naravno, to je bilo borbeno raspoloženje dobro naoružane i odabrane divizije, koja je u borbama protiv nemačkog okupatora po Dolenjskoj i Notranjskoj imala mnogo uspeha. Nasuprot tome, partizani IV operativne zone ostali su kod partizanske taktike, koristeći manje jedinice, jer je to bio jedini način koji je ulivao nade u uspeh protiv nadmoćnijeg neprijatelja. Međutim, dolaskom 14. divizije mogućnosti za partizansko ratovanje štajerskih partizana znatno su se izmenile. Protiv sebe više nisu imali celokupne nemačke snage u Štajerskoj, pošto je veći deo snaga krenuo u borbu protiv 14. divizije. Tada su se otvorile mogućnosti za drukčiji izbor ciljeva i pravaca, nego do sada. Štajerskim jedinicama se otvorio put za sveobuhvatniju ofanzivu. Celishodno bi bilo udariti po manjim uporištima, a sa velikim jedinicama napadati komunikacije, i uspeh ne bi izostao. Takvu ofanzivnu sprečavala je neusklađenost komandnih odnosa i saradnje između glavnih komandi u štajerskoj, te se o tome gotovo nije ni razmišljalo.

Iz toga proističe da bi mnogo bolje bilo da je Glavni štab Slovenije, još pre dolaska 14. divizije, formirao jedinstvenu komandu za severnu Sloveniju, što je obično i činio u slučajevima kada su se u nekoj pokrajini pripremali značajniji događaji. Četvrta operativna zona je mogla biti glavno rukovodstvo svih jedinica u severnoj Sloveniji, te po uputstvima Glavnog štaba, rukovoditi partizanskim operacijama. Ne bi bilo teškoća koje je proizrokovala prespora radio-veza između Komande 14. divizije i Glavnog štaba Slovenije i nepodesno rukovođenje divizijom sa velike udaljenosti. Rukovodstvo IV operativne zone ne bi nailazilo na nejasnoće u pogledu zadatka 14. divizije, budućeg regulisanja komandovanja, mogućnosti uplitanja štaba IV operativne zone u zamisli i ideje o operacijama 14. divizije, te u pogledu mogućno-

sti organizovanja borbenog sadejstva svih štajerskih jedinica. Ukoliko bi bilo potrebno da se dovedu novi članovi, komande IV operativne zone, kadrovske promene je trebalo ranije izvršiti; to bi omogućilo da novi komandanti upoznaju situaciju u Štajerskoj još tokom predviđene marš-rute 14. divizije istočno od reke Sutle i u rejonu Kozjanskog. Tada bi jedinstvena komanda operativne zone mogla blagovremeno da pripremi baze za 14. diviziju i da se pobrine o njenom materijalnom snabdevanju. Tako bi bilo više izgleda za uspeh pohoda 14. divizije.

Glavni štab Slovenije je zabrinuto pratio zbivanja u Štajerđkoj. Nakon prekida radio-veze sudbina 14. divizije bila je neizvesna. Tokom ofanzive Glavni štab je pripremio sve za pojednostavljenje komandovanja u severnoj Sloveniji, pa je zbog toga u Štajersku uputio i nove komandante za IV operativnu zonu. Dvadeset osmog februara 1944. u severnoj Sloveniji je konačno ostvareno jedinstveno komandovanje.

I pored neorganizovanog komandovanja u severnoj Sloveniji, treba ukazati na veliku odgovornost koju su Komanda 14. divizije i zamenik političkog komesara Glavnog štaba Slovenije preuzeli na sebe. Lična odgovornost i očuvanje dragocene jedinice narodnooslobodilačke vojske Slovenije, mnogo puta su, u kritičnim situacijama, dovodili odgovorne starešine jedinica na čelo kolone tokom marša, u proboju ili u borbi. Komanda 14. divizije je sve vreme komandovala svojim jedinicama i binula se o njihovom očuvanju.

Posle proboja na Pohorje, operativna grupa 14. divizije našla se u dilemi: da li da izvan nemačkog kotla pomogne diviziji ili da joj se priključi, činilo se da takva kakva je bila ne bi mogla izvesti odlučniju akciju za rasterećenje 14. divizije. Za takav zadatak je bila preslaba, nedovoljno naoružana, nedoistajalo joj je municije, a borci su posle tolikih hajki bili premoreni. Ponovna povratak u kotao iz kojeg su se jedva izvukli, verovatno ne bi bio lako izvodljiv, niti bi to hitnije pomoglo jezgru divizije. Jedina realna akcija bila bi povezivanje sa Zidanšekovom brigadom i zajedničko pružanje pomoći diviziji. Nejedinstveno komandovanje operativnom grupom predstavljalo je prepreku uspešnijem odlučivanju.

Sa stanovišta borbene vjestine i taktike, pohod 14. divizije i njena borba dali su nebrojene primere značajne za razvoj taktike partizanskog ratovanja. Jedino oni pružaju mogućnost dubljeg i bogatijeg stručnog proučavanja. Isto tako, i moralna snaga divizije predstavlja neiscrpu riznicu za proučavanje do sada vrlo malo proučavanog faktora, koji u taktici partizanske borbe zauzima posebno mesto.

### 3. GUBICI

Kada budemo ocenjivali značaj otpora 14. divizije tokom borbi po Štajerskoj, moraćemo uzeti u obzir i partizanske i nemačke gubitke. Podatke o nemačkim gubicima nalazimo u Treeckovom izveštaju. Međutim, teškoće nastaju 'kada je reč o utvrđivanju partizanskih gubitaka. Podaci o njima potiču iz više izvora — kazivanja pojedinaca, zvanične brojke štaba 14. divizije i nemački podaci. Da bi se raspetljale sve nejasnoće koje se javljaju kada se postavi takvo pitanje, bila bi potrebna čitava studija.

Ako se kao polazište uzme brojno stanje 14. divizije pri polasku iz Bele krajine, koje je prema izveštaju štaba 14. divizije od 5. marta 1944. Glavnom štabu Slovenije<sup>420</sup> iznosilo 1 112 ljudi, preko reke Sutle je prešlo 1 025 ljudi (prema istom izveštaju).

Raspoložemo mnogim zvaničnim podacima i podacima koje su dali učesnici pohoda o brojnoj snazi 14. divizije, ali oni se ne podudaraju i razlikuju se od podataka sadržanih u pomenutom izveštaju štaba 14. divizije.<sup>421</sup> U tim razmatranjima koristimo brojke iz izveštaja štaba 14. divizije, s obzirom na to da je taj izveštaj sasta-

420 Zbornik VI-12-8.

421 U izveštaju Glavnog štaba Slovenije od 19. aprila 1944. godine Vrhovnom štabu, kaže se da je 14. divizija 7. januara 1944. imala 1 064 borca, a da su reku Sutlu prešla 962 borca. Najverovatnije je da su ti podaci uzeti iz beležnice Viktora Avbelja, koji je 7. januara 1944. zapisao: »Odlazak 14. divizije sa Suhora. (Ukupno 1060 ljudi, cca 110 konja i mazgi, Kulturno-umetnička grupa)«. U mnogim izveštajima pojedinaca govori se o više od 1 200 partizana, koliko je, navodno, 14. divizija imala u trenutku odlaska iz Bele krajine.

vljalo više funkcionera, i to u vreme kada su podaci bili sveži, i da ga je potpisao Viktor Avbelj Rudi.

Ako želimo ustanoviti kakve je gubitke 14. divizija imala u Štajerskoj, u borbama vođenim od 6. do 26. februara 1944, najpre moramo ustanoviti koliko je partizana ostalo u životu. Tek tada ćemo dobiti približan broj mrtvih i zarobljenih, odnosno nestalih.

Na kraju hajke, grupa iz sastava 14. divizije su imale: operativna grupa 14. divizije, koja se 18. februara probila na Pohorje,<sup>422</sup> imala je oko 170 ljudi; u rejonu Mislinjske doline i na delu Pohorja prema Slovenjgradecu bilo je oko 30 ranjenika; u rejonu Graške gore našli su blizu 50 ranjenika,<sup>423</sup> u moravškim brdima i Belim

422 Operativna grupa je od 18. februara do 3. marta imala sledeće gubitke:

	Tomšičeva brigada	Šercerova brigada	Bračičeva brigada	Ukupno
mrtvih	6	6	0	12
ranjenih	8	1	2	11
nestalih	1	2	5	8
<b>S v e g a</b>	15	9	7	31

Izveštaj štaba 14. divizije Glavnom štabu NOV i PO Slovenije od 23. aprila 1944. godine, IZDG, fascikla 335/11.

423 U mesečniku »Priroda, čovek i zdravlje« (1952. godina), u prilogu o pohorskim bolnicama, dr Ivan Kopač Pauček izlaže da je operativni štab 14. divizije odmah posle februarske hajke uputio dr Ivana Kopača, Vinka Hrižbara (Džeka), političkog radnika na terenu, i profesora Martina Čuka na mesta gde su ostavljeni ranjenici. Njihov zadatak je bio da posete ranjenike i obezbede im odgovarajuće povoljnije uslove za život i lečenje. Skloništa za ranjenike su bila po »zamačenim kutovima usamljenih planinskih koliba, brižljivo zakamufliranih i zastrtih svim priručnim kućnim pokrivačima i daskama, u kojima je bilo skriveno tri, četiri ili više ranjenika. Ranjenike su često sklanjali u izdubljene rupe u slami, po štagljevim ili štalama ili steljom za stoku. Na drugom mestu mogla se videti ta naša »bolnica« skrivena u svinjcu, pa čak i u pčelinjaku ili u podrumu. U svakom od tih brižno uređenih prostora nalazilo se po nekoliko ranjenika. Bili su tako dovrtljivo sakriveni da ni oštro oko nije moglo primetiti ništa sumnjivo. Te naše prve »bolnice« je izmislio sam narod... »Mnogi koji su se brinuli i čuvali ranjenike, bili su zbog straha od nemačkih represalija veoma usplahireni. Morali smo ih hrabriti...« Posle ofanzive protiv 14. divizije u Štajerskoj, najviše skloništa za ranjenike

Vodama na lečenju<sup>424</sup> je ostalo 46 bolesnih i ranjenih. U bolnici Istočnokoruškog odreda bilo je 35 partizana,<sup>425</sup> u bolnici kod Moravča 25 partizana,<sup>426</sup> dok je u bolnici kozjanske čete na Bohoru ostalo 15 ranjenika i bolesnika. Osim toga, kod Kozjanske čete je ostalo 8 partizana, a u Gorenjsku se povuklo 19 boraca.<sup>427</sup> Grupa, koja se pod rukovodstvom Vidmara, preko Koruške, probila na moravsko područje, imala je oko 200, a grupa koja se kretala sa štabom 14. divizije oko 70 partizana.

Iz tog prikaza proističe da se broj za borbu sposobnih boraca 14. divizije samo u barbama u Štajerskoj, do 26. februara smanjio od 1 025 na 440 boraca, ili 43%; ranjenih i bolesnih razmeštenih po bolnicama i na terenu bilo je 198, ili 19,3%; u drugim jedinicama ostalo je 27, ili 2,6%. Poginulo je, zarobljeno ili nestalo oko 360 partizana,<sup>428</sup> ili 35,1%.

nađeno je u brdima oko Mislinjske doline, na padinama Pohorja iznad Slovenjgradeca, na Graškoj gori, Plešivcu, po brdimo oko Velunjske jaruge, u kolibama iznad Svetog Miklavža, u Razborju, u Ravnama (iznad Soštanja, op. aut.), u Mozirskim planinama od Ljubnoga do Smrekovca, u brdima oko Tuhinjske doline i iznad Moravča.

Samo na terenu oko Mislinjske doline, na slovenjgradečkoj strani Pohorja, nađeno je oko 30 ranjenika, a u okolini Graške gore -50.

424 Klanjšekov izveštaj.

425 Klanjšekov izveštaj.

426 Bunker i skloništa koje su još ranije pripremili štajerski partizanski sanitarci dr Rudolf Kas Mitja, Luka Pirš i Ivan Kmpan Kladvo.

427 Klanjšekov izveštaj.

428 Taj broj se iznenađujuće podudara sa podacima iz Klanjšekovog izveštaja: mrtvih i nestalih ukupno 359. U izveštaju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije Vrhovnom štabu od 19. aprila 1944. nalazi se spisak mrtvih, ranjenih i nestalih partizana tokom borbi u Štajerskoj. Spisak je prilično netačan i pokazuje sledeće:

	mrtvih	ranjenih	nestalih
U borbama od 6. do 10. februara	25	16	14
od 11. do 19. februara	42	14	4
od 20. do 26. februara	92	5	30
Svega od 6. do 26. februara 1944. godine	159	35	48

Podaci za celi pohod, od 6. januara do 26. februara 1944, uzimajući u obzir brojno stanje u vreme odlaska iz Bele krajine — 1 125 ljudi:

— divizija je 26. februara imala 440 za borbu sposobnih partizana, ili 39,6%.

— ranjenih i bolesnih razmeštenih po bolnicama i na terenu — 261 partizan,<sup>429</sup> ili 23,5%;

— u drugim jedinicama — 44 partizana,<sup>430</sup> ili 3,9%;

— mrtvih, zarobljenih i nestalih — 367 partizana,<sup>431</sup> ili 33%.

Uz te podatke treba dati i sledeće napomene:

— ocenjujemo da su navedeni podaci skoro sasvim tačni;

— u Treckovom izveštaju se navodi da su Nemci zarobili 163 partizana i partizanke. Ukoliko se to odnosi samo na one zarobljenike koje nisu streljali, to bi značilo da je divizija od 367 mrtvih, zarobljenih i nestalih imala 204 mrtva;

— među ranjenim i bolesnim najviše je bilo onih sa smrztotinama;

— kada se govori o »broju partizana sposobnih za borbu«, treba uzeti u obzir da su i oni bili veoma iznureni i premoreni, a i među njima neki su bili lakše ranjeni ili ozleđeni smrztotinama. Dakle, to znači da je borbena sposobnost bila mala.

Treba izneti i podatke o gubicima 14. divizije između 6. i 26. februara 1944. godine (Treckov izveštaj), prema kojima je bilo 600 mrtvih i 163 zarobljena.

Podaci o zarobljenima mogli bi se i prihvatiti, ali su podaci o poginulima zaista preterani.

Četrnaesta divizija je izgubila sva tovarna i jahaća grla (sem jednog konja), mnogo naoružanja poginulih, zarobljenih, nestalih i ranjenih partizana, te dosta naoružanja i mu-

429 Od toga, 63 u Hrvatskoj (Klanjšekov izveštaj) i 201 u Štajerskoj.

430 U Hrvatskoj 10 (prema Klanjšekovom izveštaju) i 7 iz nepoznate razlike između Klanjšekovih podataka o gubicima u Hrvatskoj i podataka štaba 14. divizije (87 i 80), te 27 u Štajerskoj.

431 U Hrvatskoj 7 i u Štajerskoj 360.

ničije iz rezerve, koju je divizija nosila sa sobom i putem skrivala po nedovoljno zamaskiranim spremištima.

Gubici partizanske divizije su bili veliki, ali me i katastrofalni.<sup>432</sup> Mnogo rukovodećeg kadra je ostalo živo, ali je izgubljeno mnogo starijih i fizički slabijih boraca. Prilično je nastradao politički i, posebno, komesarski kadar. Od 633 partijski povezana partizana, krajem aprila ih je bilo još 348. Kulturno-umetnička grupa je, takođe, imala velike gubitke, a poginuli su i legendarni komandanti brigada i bataljona. Divizija je bila žilava. Teški udarac ju je, istina, ošamutio, ali nije podrezo neno duboko korenje. Bila je sposobna da ponovo krene u život, postepeno jačajući i popunjavajući se novim borcima.

Izdržljivost partizana u februarskim zbivanjima bila je zadivljujuća. Doktor Ivan Kopač Pauček priča da bi danas mnogi fiziolozi sumnjičavo vrteli glavom kada bi se upoznali sa teškoćama i naporima kojima su bili izloženi borci, a naročito ranjenici, i ne bi verovali da ljudski organizam može to izdržati. Međutim, partizani su sve te napore, a povrh svega mraz i glad, junački podnosili. Divizija nije imala nikakvu slobodnu teritoriju, na koju bi mogla uputiti ranjenike, niti je raspolagala prevoznim sredstvima. »Operacioni stolovi su nam bili vlažno tie, a kao operacione sale nam je služio prostor iza debele bukve, koja je služila i kao zaklon lekaru i bolesniku od pušćanih i mitraljeskih zrna. Kao prevozna sredstva služila su izmučena partizanska leđa, a kao bolnice senici, štale, podzemne rupe i snegom zavejani štajerski visovi. Pa i pored toga, na stotine maših ranjenika je preživelo to teško vreme. Mnogi ranjenici, promrzli i iznemogli borci — koje smo po spiskovima već obeležavali krstićem — u proleće su se izvukli iz svojih skloništa, kao da su ustali iz groba«.<sup>433</sup>

Na marševima i pokretima najizdržljiviji su bili šumski radnici, seljaci i oni intelektualci koji nisu zapostavljali

432 U izveštaju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 19. aprila 1944. godine Vrhovnom štabu kaže se: »Gubici divizije tokom celog pohoda bili su nesumnjivo katastrofalni«. Arhiv IZDG, fascikla 13/1.

433 Doktor Ivan Kopač Pauček: (U februarskoj ofanzivi 1944. godine u Štajerskoj«, Priroda, čovek i zdravlje od 1950. godine.

svoju fizičku kondiciju. Interesantno je da su u većini slučajeva starešine bile veoma krepke i izdržljive. Oni su najbolje podnosili sve teškoće marša i pohoda, jer su fizička otpornost i sposobnost rukovođenja jedinicom u borbi, u stvari, tesno povezani.

Prema Treeckovom izveštaju, nemački gubici su bili sledeći: ukupno 41 poginuo, 151 ranjen i tri nestala. Podacima iz tog izveštaja treba dodati i gubitke jedinica koje nisu bile direktno potčinjene Treeckovoj operativnoj grupaciji, ali koje su učestvovala u hajki (pogranična carinska zaštita, graničari, žandarmerija iz lokalnih posada, železnička zaštita i drugi).

Celovito sagledani i ocenjeni neprijateljevi gubici<sup>434</sup> izgledali bi ovako: oko 50 mrtvih i oko 160 ranjenih. Jedinice redovne vojske imale su 20 mrtvih (jedan oficir), 89 ranjenih (pet oficira) i jednog nestalog; policijske jedinice: 3 mrtva i 4 ranjena; vermanšaft: 17 mrtvih, 54 ranjena i dva nestala.

Radi preciznijeg upoređivanja sa gubicima 14. divizije, treba uzeti u obzir i to koliko je ranjenih umrlo, pošto imamo takve podatke o diviziji. Ako računamo da je umrlo 10% ranjenika, definitivni podaci o gubicima nemačke operativne grupacije izgledali bi ovako: 66 mrtvih i 140 ranjenih.

Podatke o nemačkim gubicima proverili smo na više načina. Od posebne važnosti bilo je upoređivanje podataka iz Treeckovog izveštaja i podataka do kojih se došlo proučavanjem gubitaka po pojedinim borbama. Potražili smo službene izveštaje o gubicima (Verlustliste) onih jedinica za koje su podaci dostupni. Rezultat provere bio je da podatke koje je dao Treeck, ipak, treba primiti kao prilično tačne.

Prema Klanjšekovom izveštaju, Nemci su pretrpeli sledeće materijalne gubitke: 4 oklopna vozila, 3 kamiona, 2

<sup>434</sup> Radi boljeg pregleda, za pojedine jedinice dajemo rekapitulaciju podataka kojima raspolažemo: akciona baterija 438. divizije za posebnu namenu — dva mrtva i 11 ranjenih; 611. bataljon 18. puka poljskih strelaca — sedam mrtvih i 38 ranjenih. Po službenom spisku gubitaka (Verlustliste). Arhiv UZDG, fascikla 205; Mešovita četa 18. SS grenadirske oklopne divizije imala je 3 mrtva i 4 ranjena.



autobusa, 1 motocikl, a oštećena su i dva jurišna samohodna topa i uništen jedan avion.<sup>435</sup>

I pored malih gubitaka neprijatelja, Nemce su ozbiljno mučili zima, naporni marševi po snegu i bolesti. U izveštaju lekara 922. bataljona poljskih strelaca, koji se — osim o svom bataljonu — brinuo i o zdravlju ljudstva drugih jedinica, navodi se da je vojnu lekarsku negu koristio 351 čovek. Pored ranjenih, bilo je i više promrzlih, sa promrzlinama prvog, drugog, pa čak i trećeg stepena. »Ukupno je promrzlo skoro 100 ljudi, što ne bi trebalo pripisati samo mrazu, već pre svega slaboj obući i nedovoljnoj nezi nogu. Od 351 čoveka, na lekarskom zbrinjavanju ih je bilo oko 80 iz 922. bataljona, lovačkog odreda i akcione baterije. Ostali su bili iz jedinica koje nisu imale vlastitog lekara — iz izviđačkog eskadrona, motorizovane žandarmerije, podoficirske škole iz Maribora, 611. i 649. bataljona poljskih strelaca, 184. odreda i vermanšafta.«<sup>436</sup>

Međutim, iz borbenih redova 14. divizije izbačeno je ukupno 585 partizana, ili 57% od punog sastava.

### *Zaključci*

I pored teških i velikih gubitaka, 14. divizija je i dalje ostala prilično vitalna, tako da se u relativno kratkom vremenu oporavila i ponovo se na ratištu pokazala u svom nekadanjem sjaju.

## **4. PONOVO ČETRNAESTA**

Graška gora je 22. marta ponovo prihvatila 14. diviziju. Tada je na planinskom sedlu između Maslinjske i Šaleške doline vladalo zatišje, pa se divizija mogla u miru prebrajati i ustanoviti koliko je njenih partizana u životu i gde se nalaze. Nakon toga su preduzete mere sređivanja.

<sup>435</sup> Klanjšekov izveštaj, Vojnoistorijski glasnik br. 1 od 1953. godine.

<sup>436</sup> Izveštaj komandanta 922. bataljona poljskih strelaca od 29. februara 1944. godine, izveštaj lekara o akciji od 7. do 26. februara 1944. godine, Zbornik VI-11-144.

Pre nego što su se prikupile, sve brigade<sup>437</sup> su inorale proći dug i naporan put.

Već smo naveli da se Komanda 14. divizije, sa grupom partizana, 26. februara, kada je prestala hajka, počela pomerati nazad prema Ramšaku. Prikupila je usamljene borce i grupiice koje su bile odvojene od svojih jedinica. Poverljive kurire je uputila sa pismom u IV operativnu zonu, sa kojom je uspostavila vezu. U pismu su bila sadržana uputstva po pitanju sakupljanja partizanskih grupica. Posle toga, 29. februara, izjutra, Komanda divizije je krenula prema selu Zaloka, odakle je produžila prema Svetoj Radegundi. Tu se zadržala do odlaska na Grašku goru.

Po dolasku u Svetu Radegundu, održano je savetovanje. Donesena je odluka da Jože Klanjšek Vasja i Stane Dobovičnik Krt pođu u Moravšku radi priprema terena za odmor i ponovno borbeno osposobljavanje grupe pod komandom Toneta Vidmara Luke i radi povezivanja sa štabom IV operativne zone. Takođe je zaključeno da Matevž Hace, sa Dragom Benčičem Brkinom i još nekim drugovima iz štaba, te svim borcima Bračićeve brigade, na čelu sa komandantom Francom Bobnarom Gedžom, ode na Pohorje do Operativne grupe 14. divizije, gde je trebalo osnovati operativni štab za komandovanje tom grupom. Kod Svete Radegunde ostalo je samo nekoliko drugova iz štaba divizije. Divizija je uspostavila vezu i sa Slanderovom brigadom, koja se nalazila kod Slapnika na Menini planini, i sa Istočnokoruškim partizanskim odredom, te sa terenskim političkim aktivistima. Divizijskoj grupi su pomogli svi, dajući joj odeću i obuću i municiju. Na sve strane su uputili patrole sa zadatkom da pronađu ranjenike, da im pruže pomoć, i da potraže oružje koje je tokom marševanja i borbi bilo izgubljeno ili je ranije zakopano. Hrana je svakim danom bila sve bolja, a raspoloženje boraca je raslo.

Zamenik političkog komesara Glavnog štaba Slovenije Viktor Avbelj Rudi je otišao do komande IV operativne zone, ali ga je Glavni štab opozvao i uputio u Dolenjsku, radi lečenja.

437 Tada su dva bataljona Tomšičeve brigade, zajedno sa Slanderovom brigadom, odlazila u akcije po Moravškoj. Treći bataljon Tomšičeve brigade je do tada bio u sastavu operativne grupe 14. divizije.

Matevž Hace je 1. marta 1944. sa svojom grupom, koja je brojala oko 30 ljudi, preko Topolšice i sela Ravne, pa Mislinjskom dolinom, otišao na Pohorje. Trećeg marta su u Legnu našli operativnu grupu. Bio je to prvi susret boraca dveju grupa, koje su već četrnaest dana bile odvojene i nisu znale mnogo jedna o drugoj. Susret starih drugova bio je veoma srdačan.

Tu, na Legnu, obrazovali su operativni štab. Komandant je bio Ivan Kovačić Efenka, a politički komesar Drago Benčič Brfčin. Njihova dužnost je bila da rukovode operativnom grupom na jugozapadnim pobrđima Pohorja i oko Mislinjske doline, i to samo do ponovnog objedinjenja divizije.

Iz svih jedinica su zatim obrazovali dve brigade; svaka je imala po dva bataljona. Šercerova brigada, sa komandantom Mićoim Došenovićem i političkim komesarom Mihaeom Butarom Aleksom, imala je 2. i 3. bataljon. Bračićeva brigada, sa komandantom Francam Bobnarom Gedžom i zamenikom političkog komesara Tonetom Turnherom (on je sa Haceovom grupom stigao na Lagen), imala je 1. bataljon iz svog sastava, ali joj je privremeno dodeljen i 3. bataljon Tomšičeve brigade.

Operativni štab je 5. marta izveštavao svoju diviziju da je »zdravstveno stanje jedinica zadovoljavajuće«. Imamo svega 20 delimično iznemgolih, nepokretnih drugova, koji se sada leče. Borbeni moral jedinica 1. i 13. UB je odličan, dok je moral u 2. UB uzoran«. <sup>438</sup>

Nemačka hajka je najmanje pogodila tu grupu partizana. Pošto im je još uvek nedostajalo municije, nisu se upuštali u rizične i velike akcije. Kretali su se u određenom rejonu; zatim su se prebacili na pohorske visove, i 6. marta se susreli sa Zidanšekovom brigadom.

Operativna grupa se zatim (10. marta), preko Mislinjske doline, prebacila do Svetog Duha (k. 696), gde se podelila, pa se u rejonu Stakne ponovo spojila. Odatle je 10. marta 3. bataljon Tomšičeve brigade otišao u Moravšku, u svoju matičnu jedinicu, a ostali su se prebacili na Grašku

<sup>438</sup> Izveštaj operativnog štaba 14. divizije od 5. marta 1944. godine štabu divizije, Zbornik VI-12-9.

goru i 22. marta uključili u proces reorganizovanja divizije. Tada je bio rasformiran i operativni štab. Operativna grupa je u moralnom i fizičkom pogledu bila najbolji deo divizije. Sve vreme dok je bila odvojena od jezgra divizije, nastojala je da se njena borbena sposobnost što više ojača kroz marševe i akcije.

Partizanskoj grupi pod rukovodstvom Toneta Vidmara Luke u Moravskoj su mnogo pomagale političke organizacije i IV operativna zona. Borci su dobijali odeću, obuću, veš. Hrana je bila dobra, a municiju su dobili iz skladišta IV operativne zone. Postepeno se grupa, koja je tokom pohoda prešla najduži put, oporavila. Predala je sve ranjenike i bolesnike. K njoj su došli komandant i politički komesar divizije. Pošto se opremila i sredila, grupa je otišla prema Savinjskoj dolini, a zatim se popela na Grašku goru.

Dvadeset drugog marta 1944. godine održan je poznati zbor 14. divizije. Posle mesec dana ponovo se skupila cela divizija (bez Tomšičeve brigade). Borci su se pozdravljali i oduševljeni i sretni trenutak bio je pomućen tužnim i gorkim sećanjem na mnoge poginule drugove.

Četrnaesta divizija je prebrojala svoje redove i ustanovila da se u stroju ponovo nalazi 548 partizana.<sup>439</sup> Na terenu i po bolnicama bilo je još 132 partizana. To znači da je za vreme nemačke hajke poginulo ili nestalo 367 partizana.<sup>440</sup> Izgubljena su i sva tovarna grla. Od 548 prisutnih boraca nekoliko njih je bilo nesposobno za borbu; bili su fizički iscrpljeni, promrzli (nekima su zbog ozeblima otpali prsti),

439 Tu je uračunata i Tomšičeva brigada, koja se u tom trenutku nije nalazila na Graškoj gori.

440 Posle reorganizovanja na Graškoj gori, 23. marta 1944. brojno stanje divizije je bilo sledeće: po odlasku iz Vivodine, 9. januara 1944. 1112 ljudi, po prelasku preko Sutle 1025, a sada 543 ljudi; odsutnih (zadržali su po kućama, zemunicama i bolnicama), promrzlih, iznemoglih i ranjenih bilo je 117, a nestalih i zarobljenih, od kojih se još uvek pojedinci vraćaju, 225 boraca. U borbi su poginula 102 borca, preko Save i u Hrvatsku je dezertiralo 23, a kao pojačanje Kozjanske čete otišlo je deset partizana. Izveštaj štaba IV operativne zone Glavnom štabu NOV i PO Slovenije, od 8. aprila 1944. godine, Zbornik VI-12-105.

lakše ili teže ranjeni. U ruke neprijatelja pao je jedan top, te par teških i oko 10 lakih mitraljeza.<sup>441</sup>

Divizija je bila teško pogođena, a vreme zaceljivanja rana još nije bilo prošlo.

Brigade više nisu mogle imati stari sastav. Zbog toga ih je Komanda divizije posebnim naredjenjem reorganizovala, pa je nakon toga svaka brigada imala po dva bataljona, a svaki bataljon po dve čete. Tako je posle reorganizacije brigada imala samo četiri čete, umesto ranijih devet, ali to je bilo u skladu sa trenutnim prilikama i stanjem. Međutim, naredjenje u svemu nije do kraja sprovedeno. Na primer, Tomšičeva brigada je zadržala tri bataljona sa po dve čete.

Brojno stanje brigada 23. marta bilo je sledeće:<sup>442</sup> u Tomšičevoj brigadi je bilo 210 ljudi, u Šercerovoj brigadi 170, u Bračičevoj brigadi 135, a u štabu divizije 33 čoveka. Dakle, u 14. diviziji ukupno je bilo 548 ljudi.

Na Graškoj gori su se reorganizovale Šercerova i Bračičeva brigada, dok se Tomšičeva brigada reorganizovala tek 30. marta 1944. godine, kada se njen treći bataljon — sa neopisivim oduševljenjem i radošću — sastao sa ostalim bataljonima. To se dogodilo u rejonu Črničva.<sup>443</sup>

Štab IV operativne zone je sredinom aprila dao 14. diviziji još 100 pušaka, 3 protivtenkovske puške, 3 laka minobacača i mnogo municije; istovremeno je upućivao diviziju u manje akcije.

Divizija se neprestano povećavala. Novi dobrovoljci su stupali u njene redove i doprinosili njenom jačanju. Postepeno je sa lica partizana nestajao umor, ponovo su se radovali proleću.

Mesec dana posle reorganizacije na Graškoj gori (23. aprila 1944), brojno stanje divizije bilo je sledeće:<sup>444</sup>

441 Članak Jožeta Klanjšeka Vasje »Putevima slavne Četrnaeste divizije«, »Delavska enotnost« od 7. marta 1952. godine. Podaci o mrtvim i nestalim u članku vrlo malo se razlikuju od podataka iznetih u ovoj studiji.

442 Izveštaj štaba IV operativne zone od 8. aprila 1944. godine Glavnom štabu NOV i PO Slovenije, Zbornik VI-12-105.

443 Prema podacima Vlada Mišice Mihe.

444 Izveštaj 14. divizije Glavnom štabu Slovenije od 23. aprila 1944, Arhiv IZDG, fascikla 335/11.

Jedinice	Po spisku	Rashod	U jedinici
Štab divizije	28	9	19
Tomšičeva brigada	276	–	276
Šercerova brigada	198	–	198
Bračičeva brigada	195	38	157
S v e g a	697	47	650

Stanje naoružanja: 365 pušaka, 49 automata, 34 puško-mitraljeza, 6 mitraljeza, 3 protivtenkovske puške, 6 lakih minobacača, 273 ručne bombe. Četrnaesta divizija je još uvek bila slabo naoružana.

Štab divizije je izvestio Glavni štab Slovenije da borbena sposobnost divizije narasta, da je ishrana dobra, odeća koliko-toliko zadovoljava, a da je obuća slaba. Takođe izveštava da imaju poteškoća sa političkim kadrom, s obzirom na to da su tokom ofanzive izgubili mnogo rukovodilaca. Što se tiče kulturne i propagandne delatnosti, u izveštaju stoji da je divizija znatno okrnjena. Gde god da se divizija pojavljivala narod je izražavao svoje oduševljenje, pošto je u njoj vidio pravo lice naše vojske. Sve više se priklanjao našoj strani.<sup>445</sup>

Već 28. aprila 1944. brojno stanje divizije se povećalo na 801 borca, pošto je u svoje redove uvrstila 212 novomobilisanih lica.

U to vreme 14. divizija je približno imala:<sup>446</sup>

— u Tomšičevoj brigadi 66 članova KPS, 4 kandidata i 65 članova SKOJ (Savez komunističke omladine Jugoslavije);

— u Šercerovoj brigadi 67 članova KPS, 4 kandidata i 33 člana SKOJ;

— u Bračičevoj brigadi 55 članova KPS, bez kandidata, i 26 članova SKOJ;

<sup>445</sup> Isto.

<sup>446</sup> Izveštaj CK KPS od 9. maja 1944, dostavljen CK KP Jugoslavije, Arhiv CK 1/44.

•— u štabu divizije d pratećim delovima 18 članova KPS, 4 kandidata i 6 članova SKOJ.

U 14 diviziji bilo je ukupno 206 članova KPS, 12 kandidata i 130 članova SKOJ. (U vreme polaska iz Bele krajine, početkom januara 1944, u diviziji je bilo 320 članova KPS, 128 kandidata i 185 članova SKOJ-a).

Tek u junu 14. divizija je dostigla ono brojno stanje koje je imala pri polasku iz Bele krajine, ali sa naoružanjem nije bilo tako. Uzimajući u obzir pretrpljene teške gubitke, proces obnavljanja naročito pogođenih jedinica, potrajao je prilično dugo. četrnaestoj diviziji je trebalo tri do četiri meseca da bi dostigla borbenu sposobnost koju je imala ranije. Bez obzira na to, ona se aktivirala već posle dva meseca oporavka.

Nakon što je između štaba IV operativne zone i Komande divizije bila uspostavljena stalna veza,<sup>447</sup> IV zona se još više zauzela i nastojala da ublaži teškoće boraca; radi toga je organizovala pomoć u hrani, odeći i municiji.

Iako je divizija bila desetkovana, za sobom je, ipak, ostavila značajne plodove. Gde god se pojavila, svojom hrabrošću i nesalomljivom voljom uticala je na stanovništvo, koje bi posle toga sa velikim oduševljenjem nastavljalo oslobodilačku borbu. Njena odbrambena dejstva i borbe, zbog kojih je Nemci nisu mogli uništiti, visoko su podigli samosvest do\* tada ugnjetavanog stanovništva. Njen pohod je kao plug zaoravao i podsticao nadu u konačnu pobedu među nacionalno ugnjetavanim stanovništvom. Ohrabreni uspesima 14. divizije i njenim junačkim držanjem protiv nemačke vojske, Štajerci su stupali u partizane kao dobrovoljci, a Slovenci, koji su kao nemački vojnici dolazili na dopust, pridruživali su se partizanima bez razmišljanja i oklevanja. To je bio prelomni trenutak u dotadašnjim borbama po Štajerskoj. Pod uticajem pobeda 14. divizije, naročito od maja pa nadalje, Štajersku je zahvatilo veliko oduševljenje.

<sup>447</sup> Posle hajke, u štab IV operativne zone prvi je stigao Tone Vidmar Duka, a zatim su došli komandant i politički komesar divizije i Viktor Avbelj Rudi.



Pohod i pobjede 14. divizije pri prolasku kroz Kozjansko, predstavljali su blagotvoran oblog za teške rane koje su Nemci naneli Kozjancima 1943. godine.<sup>448</sup>

Kozjanska četa se brzo oporavljala i jačala. Dvadeset prvog marta već je imala 106 ljudi,<sup>449</sup> posle čega je IV operativna zona od nje formirala bataljon sa dve čete. Uskoro je bataljon brojao 142 čoveka. Kasnije je formiran Kozjanski odred, sastavljen od dva bataljona i minerske čete.<sup>450</sup> Stab IV operativne zone je odredu dodelio 30 pušaka, a iz Zasavsko-kamniškog odreda upućeno mu je šest izvežbanih minera radi organizovanja minerske čete (tri voda) i radi izvođenja obuke sa njima.<sup>451</sup> Mogućnosti za mobilizaciju i učvršćivanje političke organizacije bile su povoljne. Juna 1944. godine odred je već imao 450 dobro naoružanih boraca.<sup>452</sup>

Još pre nego što su Nemci okončali operaciju protiv 14. divizije, Glavni štab se odlučio za promene u rukovodstvu IV operativne zone i u odnosima na relaciji zona—divizija. Prvo je umesto starog rukovodstva zone za komandanta zone postavio Milu Kilibardu, koji je do tada bio formalno načelnik štaba 14. divizije. Istina, on se u to vreme nalazio u bolnici, pa je nešto kasnije stigao u Štajersku. Zbog toga

448 »Koliko je neiskazivo radosno i spasonosno«, piše Adolf Moškon, »uticala ta vest« (dolazak i borbe 14. divizije po Kozjanskom, op. aut.) »na stanovništvo, naročito kada je saznalo da divizija namerava da zauzme Senovo. Sve to je uticalo na nas, baš kao da smo dobili neke čudotvorne injekcije, koje su nas povratile u život i stvorile osećaj da vredi živeti... Naše kičme su postale manje savitljive, naši pogledi bistri, veseli. A domaćim janičarima, izdajicima, glave su sve više i više klonule. Sada su se retko sretali na ulici, koja je samo nešto ranije bila njihova i po danu i po noći«. Adolf Moškon, »Akcija u Senovu« »Posavski tednik« od 4. aprila 1944. godine.

449 Izveštaj štaba IV operativne zone Glavnom štabu NOV i POS od 21. marta 1944, Zbornik VI-12-51.

450 Prema izveštaju štaba IV operativne zone od 8. aprila 1944. godine Glavnom štabu Slovenije, Kozjanski odred je 24. marta 1944. na Jelši (Bohor) iznenada napadnut, pa je tom prilikom poginulo 19, 3 su teško ranjena, a zarobljena 4 borca. Zbornik VI-12-105.

451 Izveštaj štaba IV operativne zone Glavnom štabu Slovenije od 29. marta 1944, Zbornik VI-12-77.

452 Stane Terčak članak »Samo napred Kozjanski odred«, objavljen u Savinjskom vestniku od 30. aprila 1944.



je, do njegovog dolaska, poslove komandanta zone i dalje obavljao Franc Poglajen Kranjc. Za političkog komesara bio je postavljen Jože Borštinar, dotadašnji politički komesar 14. divizije. Na dužnost zamenika komandanta imenovan je Alojz Ko Iman Marok, jedan od najpopularnijih štajerskih partizana.

Obrazlažući promene u rukovodstvu operativne zone, Glavni štab navodi da perspektiva i razvoj partizanske vojske na teritoriji IV operativne zone u predstojećim prolećnim mesecima zahteva pravovremene organizacione mere, s obzirom na prisustvo 14. divizije u tom regionu i na snažnu borbenu aktivnost Šlanderove brigade. Takve mere nameće ii opšta politička situacija i politički razmah narodno-oslobodilačke borbe u Štajerskoj. Drugovi koji se postavljaju u rukovodstvo IV operativne zone, u višegodišnjim borbama su se potvrdili kao komandanti i rukovodioci većih jedinica (brigada i divizija) i time stekli potrebna iskustva. Glavni štab odaje priznanje i pohvaljuje dotadašnje rukovodstvo IV operativne zone — komandanta Franca Poglajena Kranjca i političkog komesara Mitju Rihičiča Cirila, koji su pod najtežim uslovima rukovodili partizanskim ratovanjem.<sup>453</sup>

Smenu ranijih starešina novima izvršili su, najverovatnije, tek marta meseca.

U uputstvima Glavnog štaba po pitanju izvršenja te zamene, u posebnoj tački je naglašeno da 14. divizija »ostaje neposredno podređena Glavnom štabu, s tim što je štab IV operativne zone obavezan da sa njom održava stalne i redovne veze i da sa njom, po potrebi, operativno saraduje«. <sup>454</sup> Ipak, nekoliko dana kasnije, 28. februara 1944. Glavni štab novom naredbom potčinjava 14. diviziju IV operativnoj zoni. Naredbom se reguliše da komanda IV operativne zone 14. diviziju mora tretirati kao »osnovnu udarnu jedinicu, i da pazi da se nekorektnim uplitanjem u njen sastav ne izazove ometanje njenog daljeg razvoja . . .«

<sup>453</sup> Naredba Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 25. februara 1944, Zbornik VI-11-86.

<sup>454</sup> Uputstva Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 25. februara 1944, Zbornik VI-11-87.

Zatitra se daju uputstva za upotrebu divizije i štajerskih jedinica, čije akcije moraju biti usklađene. Sve štajerske jedinice, kao celina, treba da predstavljaju udarnu snagu IV operativne zone. »Prema potrebi, štab IV operativne zone može organizovati zajedničke ofanzivne akcije svih jedinica, koje se u takvim slučajevima mogu koncentrisati na užem prostoru, da ih koristi za akcije na širem prostoru radi omogućavanja manevrisanja u slučaju nemačkih koncentracija. To je neophodno i zbog toga da bi se, na osnovu ranije sačinjenog plana, dobrim rasporedom i brzo mogla izvršiti mobilizacija«.<sup>455</sup>

Dolaskom novih ljudi u štab zone i potčinjavanjem 14. divizije tome štabu, organizacione prilike u Štajerskoj bile su sređene. Oslobođilački pokret je nastavio borbu. Snagom i dinamikom otpora i borbe, Štajerska je sve brže i brže suštizala ostale slovenačke pokrajine.

Novi štab IV operativne zone počeo se kretati po celoj Štajerskoj — od Moravske do Kozjanskog i Maribora. Lični kontakti sa partizanima iz svih jedinica pripomogli su štabovima da upoznaju prilike i situaciju na svim sektorima i da ih realnije procenjuju. Rezultat takvih odnosa bile su i smišljene odluke.

Stab je najpre nastojao da razgiba sve jedinice i da pojača njihovu aktivnost. Istina, marta i aprila 14. divizija još nije bila sposobna za vođenje većih borbi i akcija. Prvo se oporavila Tomšičeva brigada, koja je učestvovala u likvidaciji nemačkih uporišta u Moravčama (19. marta 1944) i u Radomljama (u noći 6/7. aprila 1944). Vrlo aktivna je bila i Slanderova brigada, koja je u proleće bila najsnažnija i najubojitija brigada u Štajerskoj. Zidanškova brigada se na Pohorju sukobljavala sa manjim nemačkim jedinicama.

Posle februarske hajke, Nemci nisu želeli da ispuste inicijativu iz svojih ruku. Uskoro su uvideli da je 14. divizija još živa.

Citiraćemo nekoliko nemačkih izveštaja iz kojih se vidi kako su ocenjivali situaciju nakon što su na sav glas obja-

<sup>455</sup> Naredba Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 28. februara 1944, o uključivanju 14. divizije u IV operativnu zonu, Zbornik VI-11-96.

vili da je 14. divizija uništena. U izveštaju komandanta policije i službe bezbednosti za Donju Štajersku, od 3. marta 1944, što je predstavljalo nekakvu okružnicu o raspoloženju stanovništva i o aktivnosti jedinica IV operativne zone, kaže se: »... Problem bande kod celog stanovništva i dalje pobuđuje najveću pozornost. Iako se poslednjih dana proširila vest da su policija, vermanshaft i vojska razbili, odnosno raspršili glavninu, priča se o nekih dve do tri hiljade ljudi koji su prodrli preko Haloza. Ipak, taj je događaj ostavio snažan utisak i još uvek se primećuje strah od sličnih upada na teritoriju rajha. Priča se da je jačim grupama iz sastava te banditske formacije uspelo da se probiju na Pohorje, čime su pohorski banditi dobili znatna pojačanja. U činjenici da inismo uspeli savladati to zlo, neprijateljski raspoloženo, pa i nama naklonjeno stanovništvo vidi dokaz slabosti rajha, jer, navodno, nije sposoban da se obrve ni sa događajima koji su, istina, u sklopu celokupne ratne situacije od manjeg značaja«. <sup>456</sup>

Izveštaj je interesantan zbog toga što ne govori o uništenju 14. divizije i što otvoreno priznaje nedostatke u borbi protiv partizana.

Ista komanda u svojoj okružnici od 31. marta 1944. ja-dikuje da se sve češće zapaža mišljenje i pitanje kako možemo resiti velika i odlučujuća pitanja rata kada nismo u stanju da se obračunamo sa nekoliko stotina bandita«. Osim napada zbog snabdevanja, primećuje se veliki porast prinudnih mobilizacija. <sup>457</sup>

Sledeća okružnica te komande, od 14. aprila 1944, kaže »da nesmanjeni obim nasilja koje vrše banditi, u znatnoj menii utiče na raspoloženje u Donjoj Štajerskoj. Sabotaže, konfiskacija stoke i živežnih namirnica nastavlja se. Naročitu uznemirenost izaziva veliki porast prinudnih mobilizacija, koje su do sada ličile samo na otmicu pojedinaca, ali koje su se u poslednje vreme pretvorile u akciju širokih

<sup>456</sup> Izveštaj komandanta policije i službe bezbednosti za Donju Štajersku, Zbornik VI-12-131.

<sup>457</sup> Izveštaj komandanta policije i službe bezbednosti za Donju Štajersku od 31. marta 1944. godine ekspozituri (ispostavi) službe bezbednosti u Brezicama, Zbornik VI-12-146.

razmera. Partizani odvođe čak i grupe od po 50 prisilno mobilisanih ljudi, regrutujući vojne obveznike si nemačke vojnike na odsustvu. Kretanje 14. divizije preko celjskog okruga prouzrokovalo je veliku materijalnu štetu. Divizija je posetila 366 seoskih domaćinstava, odvela je konje i goveda, odnela odeću i razne druge predmete. Paljevine su prouzrokovale štetu, a zaplenjeno je živežnih namirnica u vrednosti od 42 000 RM . . .,«<sup>458</sup>

Pod uticajem dolaska 14. divizije u Štajersku i uz rukovođenje novog štaba IV operativne zone, naglo je porasla aktivnost partizanskih jedinica, u čemu je, u početku, najrevnosnija bila Šlanderova brigada. Mobilizacija, kao najglavniji zadatak štajerskih partizana, iz dana u dan bila je sve uspešnija. Iz odlomka ratnog dnevnika 18. puka poljskih strelaca, koji se odnosi na period od 1. marta do 15. aprila 1944, saznali smo da je partizanska aktivnost, uglavnom, bila najveća u zapadnom delu Donje Štajerske, da se u upoređenju sa februarom, u martu naročito razvila nasilna mobilizacija — iz 55 naselja »odvedeno je ili nasilno mobilisano 162 čoveka«; da je na železničku prugu Zidani Most —Dobova izvršen jedan napad, a da je pruga Zidani Most —Celje napadnuta tri puta, dok je na prugu Zidani Most —Kresnica izvedeno jedanaest napada; da je u martu bilo 286 akcija snabdevanja, 25 napada, 7 ubistava (od toga 5 u Trbovljama), 19 napada na železničke pruge, 9 sabotaža i 19 akcija rasturanja letaka.<sup>459</sup>

Štab IV operativne zone je 1. septembra 1944. izveštavao da su njegove jedinice mobilisale: u aprilu 772 čoveka, u maju 1 456, u junu 1 851, a u julu 2 574 čoveka. Ukupno je, dakle, mobilisano 6 603 nova partizana. Od prvog januara pa do 31. jula 1944, u 7. korpus, u Dolenjsku, bilo je upućeno 4 221 lice. Sa novomobilisanim ljudima prvenstveno su bile popunjene brigade 14. divizije, čije se brojno stanje naglo povećavalo.

<sup>458</sup> Izveštaj komandanta policije i službe bezbednosti za Donju Štajersku od 14. aprila 1944, Zbornik VI-12-152.

<sup>459</sup> Zbornik VI-12-154.

Da je mobilizacija bila uspešna, govore nam i podaci<sup>400</sup> o brojnom stanju jedinica IV operativne zone u jesen 1944. godine.

Operativna zona imala je ukupno 8 350 partizana, čime je dostigla brojčanu snagu 7. i 8. korpusa.

U to vreme 14. divizija je imala 3 552 čoveka. Njene brigade su bile nešto jače od štajerskih brigada, što znači da je pri dodeljivanju i raspoređivanju mobilisanih ljudi divizija imala prednost.

Aktivnost 14. divizije bila je u skladu sa planovima IV operativne zone, a istovremeno, uz sadejstvo drugih štajerskih jedinica i vrlo velika. Prvog maja je sa velikim uspehom izvršila napad na Velenje. Zatim je na prostoru između Mislinjske i Šaleške doline (od 15. do 20. maja) odbijala nemačke napade. Dvadeset šestog maja je u Soštanj prodrla Bračičeva brigada. Posle toga, 28. maja, napala je žandarmerijskoj vermanšaftsko uporište u Šmartnom kod Slovenj-gradeca, ali bez uspeha. Toga dana je Zidanšekova brigada zarobila posadu u Dovžama. Od 1. do 10. juna vođene su borbe na Pohorju, gde su Nemci napali Bračičevu i Zidanškovu brigadu.

Na te nemačke napade usledio je protivnapad jedinica IV operativne zone na komunikacione objekte. Ta, inače

460 Podaci o brojnom stanju jedinica IV operativne zone:

— štab 14. divizije i njen zaštitni bataljon	236 ljudi
— Tomšičeva brigada	1 236 ljudi
— Šercerova brigada	1 178 ljudi
— Bračičeva brigada	902 čoveka
— Šlanderova brigada	861 čovek
— Zidanšekova brigada	769 ljudi
— Kamniško-zasavski odred	629 ljudi
— Kozjanski odred	529 ljudi
— Pohorski odred	220 ljudi
— Koruška grupa odreda	452 čoveka
— Kamniško-zasavsko vojno područje	158 ljudi
— Zgornjesavinjsko vojno područje	310 ljudi
— Kozjansko vojno područje	430 ljudi
— Podoficirska škola	165 ljudi
— kurirske stanice	151 čovek
— bolnice	124 čoveka

Podatke je prikupila vojna oblast 4. armije. Arhiv IZDG, fascikla 331/1, 6.

"uspešno izvedena akcija, bila je deo jedinstveno zamišljene operacije slovenačkih partizanskih jedinica na komunikacije.

Tridesetog jula 1944. počela je poznata letnja ofanziva jedinica IV operativne zone.<sup>461</sup> Pod udarcima Žiidaňšekove brigade, 1. avgusta je pao Gornji grad. Cela posada je bila ili pobijena ili zarobljena. Tomšičeva brigada je zauzela Smartno na Paki, dok je Sercerova brigada izvodila demonstrativni napad na Soštanj i Dobrnu. Bračičeva brigada je rušila objekte na saobraćajnicama i bezuspešno napadala Sentjur kod Celja. Istočnokoruški odred je izveo demonstrativni napad na Crnu, a Kamniško-zasavski odred na Litiju.

Dvadeset drugog i 23. avgusta usledio je napad 14. divizije i Pohorskog odreda na Pohorje. Pala su uporišta Ri tanica (sa celom posadom) i Šentlorenc na Pohorju.

Bračičeva i Sercerova brigada, zajedno sa Kozjanskim odredom, započele su 10. septembra ofanzivu na Kozjanskom. Bračičeva je uništila nemačko uporište u Kozju, gde je borba sa žandarima trajala od 10. do 12. septembra, kada su ih od potpunog uništenja spasile ustaše. U međuvremenu je Sercerova bezuspešno napadala Potčetrtek. Slanderova je 11. i 12. septembra zauzela neprijateljsko uporište u Mozirju. Tom prilikom poginulo je 12, a zarobljeno 255 vermana. Tomšičeva brigada je napala Letuš i Smartno na Paki i oslobodila ih.

Ta partizanska ofanziva dovela je do stvaranja prve slobodne teritorije: u Moravškoj i u Tuhinjskoj dolini, u gornjoj Savinjskoj dolini, na Pohorju i na Kozjanskom.

<sup>461</sup> Navodimo i nastojanje stacioniranih nemačkih jedinica u Štajerskoj da ometu IV operativnu zonu u njenim pobedonosnim akcijama. U leto 1944. formiran je poseban lovački planinski puk pod komandom pukovnika Treecka. Taj puk je trebalo da bude nekakva protivteža 14. diviziji. Puk je imao 618 ljudi. Steindl je 13. marta 1944. reorganizovao jedinice vermanšafta i formirao četiri bataljona, samostalnu četvu Trbovlje i još dve čete. Bio je to puk »Spodnja Štajerska« kojim je on lično komandovao. Međutim, vermanšaft se pod udarcima partizanske letnje ofanzive počeo raspadati. Kada je 30. marta 1945, kod Rechnitza (Rehnica), poginuo komandant puka, puk je bio rasformiran. Tone Ferenc: »Vermanšaft u borbi protiv narodnooslobodilačke vojske u Štajerskoj« — Letopis muzeja narodnog oslobođenja, 1958. godine.

Održale su se tri meseca, kada su bile likvidirane nemačkom zimskom ofanzivom, čiji je cilj bio obezbeđenje povlačenja nemačkih armija sa Balkana, preko Štajerske.

Krajem rata 14. divizija se borila protiv nemačkih jedinica u povlačenju, učestvovala u opkoljavanju Von Löhrove (fon Lerove) grupe armija, razoružavala nemačke, belogardejske, četničke i ustaške jedinice. Još 12. maja 1945. tukla se sa njima u okolini Borovlja. Tokom tih operacija, 14. divizija je, zajedno sa Slanderovom i Zidanšekovom brigadom, prodrla u Korušku, zaposela istočnu Korušku južno od Drave, prešla Dravu i zaposela Velikovec. Šerčerova i Bračičeva brigada su 13. maja 1945. umarširale u Celovec.

Pohod 14. divizije u Štajersku i njene borbe imali su u svesti slovenačkog partizana tokom rata posebno mesto. Posle rata, u narodu je kružila legenda o junačkoj borbi i natčovečanskim naporima divizije. Pohod nije bio samo lokalna slovenačka ratna epizoda, već je ta borbena i politička akcija postala značajna za sve jugoslovenske narode. Zbog obilja zamisli komandi, šarolikosti taktičkih oblika vođenja borbe, velike fizičke izdržljivosti i moralno-političke čvrstine partizana, pohod je postao riznica za proučavanje temelja i oblika partizanskog ratovanja. Iz takve studije bi nova pokoljenja mogla crpiti bogata iskustva, veštinu i znanje, pošto partizansko ratovanje postaje osnovni oblik odbrane malih naroda protiv agresije i svih drugih oblika nasilja.

Četrnaesta divizija je protiv Nemaca otpočela otvorenu borbu i zajedno sa štajerskim partizanima postepeno ostvarivala nadmoć oslobodilačkog pokreta, što se ispoljilo tokom letnje ofanzive. Taj novi način vojevanja, koji je oborio neprijateljevo uverenje o nadmoćnosti na bojištu, od tada je dominirao štajerskom ratnom pozornicom.

Pohod 14. divizije je prinudio Nemce da formiraju nove jedinice za borbu protiv partizana. Vezivanjem neprijateljskih jedinica za sebe, oni su rasterećivali druge slovenačke krajeve.

Četrnaesta divizija je bila prva velika taktička partizanska jedinica koja je tako duboko prodrla prema središtu nemačkog rajha, što do tada nije pošlo za rukom ni jednoj

drugoj partizanskoj ili savezničkoj jedinici. To je imalo svoj vojni i politički značaj i doprinosilo je slabljenju odbrambene sposobnosti Nemačke i političkom raspadanju nacizma u tom delu Evrope.

Pohod je predstavljao pomoć slovenačke zajednice severnoj Sloveniji, kojoj je trebalo obezbediti oružanu silu u času kada se počne raspadati nemačka nacistička ratna mašinerija. Tako je severna Slovenija imala obezbeđenu odbranu od nastojanja da se izigraju slovenački nacionalni interesi.

Pod uticajem pohoda i uz saradnju partizana severne Slovenije, počela se odvijati jedna od najuspešnijih mobilizacija, koja se nije zadržavala samo na regrutovanju novih boraca, već je istovremeno predstavljala široku političku akciju za pridobijanje narodnih masa za narodnooslobodilački pokret. Nakon dolaska 14. divizije, nacionalni i revolucionarni zadaci su još potpunije izvršavani, pa se uskoro severna Slovenija — gledano kroz snagu političke organizacije oslobodilačkog pokreta, masovne privrženosti naroda tome pokretu i jačinu partizanskih jedinica — izjednačila sa drugim slovenačkim pokrajinama.

Borci 14. divizije su tokom marševa i borbi morali da izdrže velike napore. Iznuravao ih je marš dug više od 500 kilometara, preopterećenost opremom i ranjenicima. Ljut mraz i duboki sneg pratili su i mučili borce slabo pripremljene za zimsko vojevanje skoro sve vreme pohoda po Štajerskoj. Stoga su bile česte razne ozlede, bolesti i klonulost. Osim toga, posle svakog noćnog marša, borci su preko dana morali držati položaje i boriti se. Tokom boravka u Štajerskoj, ishrana je bila nedovoljna, što je borce još više iscrpljivalo. Nedostajalo im je spavanje. Vatrena moć partizanskog oružja je iz dana u dan slabila — nisu imali podmaz za automatsko naoružanje, a ubrzo su počele nestajati zalihe municije. Ranjeni partizani, sakriveni po domaćinstvima brdskog predela srednje Štajerske, u početku nisu imali zadovoljavajuću medicinsku brigu niti mogućnosti za najmanimalnije pogodnosti. Pa i pored toga, borci u borbi nisu popuštali. Položaje su branili uporno i žilavo, a proboje su izvodili nezadrživim jurišima. Međusobno drugarstvo su ispoljavali kroz pomoć ranjenim borcima i njihovim spasava-



njem ispod neprijateljske vatre, te putem samoinicijativnog pružanja pomoći ugroženim jedinicama. Iako su bili slabo odeveni, a usled velikih napora i iscrpljeni, partizani su ipak očuvali dovoljno snage da ustraju do kraja. Nikada se nisu predavali neprijatelju, kome je, istina polazilo za rukom da zarobi samo one koji su zbog napora, mraza, bolesti ili rana bili potpuno iscrpljeni i iznemogli. Borci 14. divizije su bili moralno veoma čvrsti. Njihova svest i snaga bili su veliki, i oni su te vrednosti potvrđivali u nebrojenim bitkama po celoj Sloveniji. To je osobito- značajno bilo za borbenu sposobnost 14. divizije. Bila je to osnova za legendu koju je narod ispleo o borbama 14. divizije po Štajerskoj. Velike žrtve i napori divizije učvrstili su nadanja i ostavili bogate plodove za učvršćivanje nacionalne i podizanje revolucionarne svesti Slovenaca u severnoj Sloveniji.

## SADRŽAJ

### I

#### POMOĆ ŠTAJERSKOJ

	<b>Strana</b>
1. Štajerska u borbi . . . . .	9
2. Procena li odluka . . . . .	29
3. Priprema za polazak_____ . . . . .	40

### II

#### TAJNOST POHODA

1. Kroz gostoljubivu Hrvatsku. . . . .	56
2. Prema Sutli_____ . . . . .	68
3. Iza granične zavese. . . . .	80

### III

#### NA KOZJANSKOM

1. Preko granice (6. i 7. februara 1944. godine) . . . . .	88
2. Sudbonosna odluka (od 7. do 8. februara 1944. godine) . . . . .	99
3. Zima se umešala u borbu (8. i 9. februara 1944., godine) . . . . .	111
4. Napad Četrnaeste na rudnik Senovo (9. i 10. februara 1944. godine). . . . .	120
5. Iz obruča kroz snežnu oluju (10. i 11. februara 1944. godine) . . . . .	130
6. Prema revirima (11. i 12. februara 1944. godine) . . . . .	140

IV  
PREMA POHORJU

1. Nova nada (12. i 13. februara 1944. godine) . . . . .	150
2. Na pragu Pohorja (13. i 14. februara 1944. godine) . . . . .	159
3. Prvi proboj (14. i 15. februara 1944. godine) . . . . .	185
4. Drugi proboj (15. i 16. februara 1944. godine) . . . . .	175
5. Ludo robovanje staroj taktici (16. i 17. februara 1944. godine)_____	185
6. Odlučujuća bitka (17. i 18. februara 1944. godine) . . . . .	192

V  
BORBA ZA ŽIVOT I SMRT

1. Basališče (18. februara 1944. godine) . . . . .	205
2. Četrnaesta divizija se izvukla (19. i 20. februara 1944. godine) . . . . .	214
3. Gora juriša (20. i 21. februara 1944. godine) . . . . .	224
4. Poslednji proboj (21. i 22. februara 1944. godine) . . . . .	236
5. U Mozirskim planinama (22. i 23. februara 1944. godine) . . . . .	251
6. Četrnaesta traži izlaze (23. i 24. februara 1944. godine) . . . . .	256
7. U Koruškoj (24. i 25. februara 1944. godine) . . . . .	265

VI  
ČETRNAESTA U ŠTAJERSKOJ

1. Kraj nemačke ofanzivne operacije . . . . .	272
2. Taktika . . . . .	277
3. Gubici . . . . .	290
4. Ponovo Četrnaesta . . . . .	296